

Snippet van Tom Koornwinder, 29 mei 2025: no. 7, Zullen, moeten en schuld

Wij hebben dit jaar in de keuken een dagscheurkalender hangen van het genootschap [Onze Taal](#). Eens in de week gaat het over etymologie. Vaak wordt dan de herkomst besproken van ogenschijnlijk heel verschillende woorden uit het [Protogermaans](#) (een niet overgeleverde taal die gereconstrueerd is door terug te redeneren vanaf de oudst bekende Germaanse talen).

Onlangs werden daar de woorden *zullen* en *schuld* besproken die allebei afstammen van het Protogermaanse woord *skulanan*, dat *verplicht zijn*, *moeten* zou hebben betekend. Dan zegt het kalenderblad:

“Op hulpwerkwoorden valt gewoonlijk geen klemtoon. Daardoor slijten ze extra hard. Op die manier verloor *skulan* in het latere Oudnederlands en Oudhoogduits zijn *k*: *sulan*. Daaruit zijn *zullen* en *sollen* ontstaan. Het Duitse *sollen* betekent nog steeds ‘moeten’, maar ons *zullen* is een hulpwerkwoord voor de toekomstige tijd geworden. Iets wat je ‘zult’ doen is immers iets wat je nog ‘moet’ doen, is de verklaring die daarachter zit.”

Ik filosofer nog wat verder over de toekomstige tijd in de taal. Het Nederlands heeft hiervoor maar liefst vier tijden:

- onvoltooid tegenwoordige toekomstige tijd
- onvoltooid verleden toekomstige tijd
- voltooid tegenwoordige toekomstige tijd
- voltooid verleden toekomstige tijd

Als je in dit rijtje *toekomstige* weglaat, dan heb je de vier tijden die het heden en verleden bedienen. Ik denk dat laatstgenoemde vier tijden veel vaker gebruikt worden dan de vier toekomstige tijden, om dezelfde reden dat de geschiedwetenschap een veel groter vakgebied is dan de futurologie. Bovendien gebruiken we lang niet altijd het hulpwerkwoord van de toekomstige tijd als we iets over de toekomst bespreken. Met name als we een plan maken voor iets in de nabije toekomst, bedienen we ons van de tegenwoordige tijd of gebruiken we het hulpwerkwoord *gaan*, bijv. “we **gaan** vanmiddag op de meubelboulevard kijken.” Als we *zullen* gebruiken, dan behelst dat vaak een intentie: “We **zullen** een eind maken aan het vapes door de jeugd.” Die intentie zit ook in het Engelse *shall*: “We **shall** overcome.” Zonder die intentie gebruikt het Engels eerder *will*.

Van het *nastreven* bij gebruik van *zullen* is het maar een kleine stap naar een verplichtend nastreven, dus het *moeten*, wat de betekenis is van het Duitse *sollen*. Als hulpwerkwoord van de toekomstige tijd gebruikt het Duits *werden*, maar *werden* komt in het Duits ook op allerlei andere manieren voor, vergelijkbaar met het gebruik van ons *worden*. In die betekenis zit een idee van transformatie, vaak in positieve zin, en dat speelt zich af vanuit het heden naar de toekomst. Daar kan ook weer een intentie in zitten, zoals in “Alle Menschen werden Brüder (sein).”

Tenslotte de *schuld*. De oorspronkelijke betekenis is aanvankelijk *verplichting*, later wordt dit ook *onjuist gehandeld hebbend*. De geldelijke schuld heeft weer een aardig verband met *moeten* in het *debet* (van het Latijnse *debere* = *moeten*) in de boekhouding.

Voor wie er nog eens diep in wil duiken vond ik het [lemma Sollen](#) in *Das Wörterbuch der Philosophie* van Fritz Mauthner.